

Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları

The First Course Books of Turkish Republic

Erdal ASLAN*

Dokuz Eylül Üniversitesi

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin ve anlayışının anayasası Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla birlikte okullarda verilecek olan eğitimin niteliği ve eğitim yönetimi anlayışının esasları belirlenmiştir. Müfredat programlarının ve programlara uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarının sağlanması ve eğitim-öğretimin bu kitaplarla yürütülmesi önemli bir sorun olmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na kadar bu konuda daha önce bir hazırlık yapılmadığı için, ilk aşamada eski öğretim programlarında yer alan dersler ve ders müfredatları gözden geçirilmiştir. Eski programlarda ve kitaplarda yer alan Osmanlı ideolojisini temsil eden bazı dersler ve konular ayıklanırken, yerlerine Cumhuriyet ideolojisini temsil eden yeni başlıklar eklenerek tekrar düzenlenmiştir. O zamana kadar okullarda okutulan bütün ders kitaplarının incelenmesi sonucu seçilmiş olan yayınlar, 1930'ların başlarında yenileri yazılıncaya kadar kullanılmışlardır. Bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları olan bu eserlerin hiçbir yerde yayımlanmamış tam bir listesini gün ışığına çıkarma amacını taşımaktadır. Konunun arka planını ortaya koyan kısa değerlendirmeye söz konusu kitapların listesi sunulmuş ve bu alanda yapılacak araştırmalara zemin hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ders kitapları, Türk eğitim tarihi.

Abstract

The underlying constitution of the educational system of Turkish Republic and its revolutions was the Act of Tevhid-i Tedrisat which established the grounds for the quality of the education at schools and the educational management. The main problem in this new framework was curriculum development, syllabus designs of the courses and the choice of the course books. Since there was no earlier preparation till the act of "Tevhid-i Tedrisat", the first step was to revise the earlier coursebooks and syllabi. The old ideologies and the topics representing the Ottoman Empire were eliminated and they were replaced by the new ideology of Turkish republic. The materials selected from the all course books up to that time were used till the early 1930s when the new coursebooks were designed and published. This study aims at highlighting and documenting complete list of the coursebooks which have not been published anywhere with an introduction to tackle the background, which is believed to pave the way for the further research.

Keywords: Course books, Turkish educational history.

Summary

Despite advancements in technology and information technologies, the role of the textbooks is indisputable. One of the main reasons for this is textbooks provide a cultural background imbued with social norms and values, that is why social science textbooks especially history textbooks are important and have always been important since the Act of Tevhid-i Tedrisat Kanunu. However,

* Yrd. Doç. Dr. Erdal ASLAN, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Buca/İzmir, E-Posta: erdal.aslan@deu.edu.tr

at the beginning of the Republican Period, the new textbooks could not be prepared immediately, the old textbooks from the Ottoman period were used with some modifications, alterations and expansions.

After the Independence war, the priority went to the preparation of the political and legal regulations and laws to lay the foundation for the new Turkish Republic, the social and cultural laws were delayed. After the elimination of the theocratic and monarchic political structure, getting the new Republic to be recognised by the other countries and establishment of the new order according to national and secular principles, it was the turn of the educational system to be changed. The first thing to be done was to restructure the educational system and pass the law of Tevhid-i Tedrisat. That law was passed on the same day as the abolishment of Caliphate being one of the landmarks of the new government acts.

After the Turkish Republic was founded, the old laws were modified till the new regulations of 1924. The first and second Heyet-i İlmiye meetings removed the courses related to the Ottoman Empire's ideology and Caliphate. Instead, the new topics such as the history of Independence war, the foundation of the Turkish republic, Sevres and Lozanne Treaties, the Declaration of Republic were added and changes were made in regard with the duration of the class hours and academic terms.

After the Act of Tevhid-i Tedrisat, the most important problem was to prepare the curriculums and textbooks in accordance with the new accepted principles and regulations of the new law. However, it was so hard to prepare such textbooks in a short time, therefore, the selection was made among the old textbooks. The new topics were added to these old textbooks with some elimination of the old subjects that were suitable to the ideology of the new republic. The young Republic tried to do its best in publication, distribution and sending the textbooks as well.

There were three regulations by the Ministry of Education related to the textbooks. Only two of them were in documents, the third was missing. The first regulation was on September 28, 1340 (1924) entitled as " The textbooks accepted for the primary schools including Istanbul and the other cities during the academic term 1340-1341 by the Ministry of Education" and the second declaration was dated September 27 1340 (1924) entitled as "the textbooks to be studied in secondary schools during the academic term 1340-1341 by the ministry of Education". These textbooks were the first ones allowed to be studied in Turkish schools, that is why they are important in terms of the history of the Turkish Educational System. These lists were the second major decision taken by the Ministry of Education after the Act of Tevhid-i Tedrisat " after 1924.

Giriş

Ders kitapları, eğitim-öğretim, bilgi üretim ve iletişim teknolojilerindeki büyüleyici gelişmelere rağmen, öğrenme sürecinin vazgeçilmez araçları olma özelliklerini ve merkezi rollerini korumaya devam etmektedirler. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni, *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi* isimli kitabın yazarı Falk Pingel'in de belirtmiş olduğu üzere ders kitaplarının en önemli eğitim girdileri olarak içerdikleri metinlerin bir ulusal kültüre ilişkin temel fikirleri yansıtılmalarından dolayı, çoğu kez kültürel mücadelenin ve anlaşmazlığın da alevlenme noktasını oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Ders kitapları, bir toplumun, kendi çocuklarını gelecekte birer olgun birey olarak yaşamaya hazırlamak için, aktarmak istediği ve resmen kabul görmüş olan bilgilerin tamamını içerirler. Yetişkinlerin doğru olduğuna inandıkları ve genç kuşaklara aşılacak istedikleri çok sayıda kurala, norma ve davranış kalıbına açık göndermelere rastlanır. Ders kitapları, sadece bilgi aktarmakla yetinmeyerek, bir toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazımaya çalışırlar. Özellikle tarih başta olmak üzere, sosyal bilimlerin derslerine yönelik kitaplar aynı zamanda kişinin özsaygısının gelişmesine katkıda bulunarak, söz konusu toplumun sınır çizgilerini de belirlemektedirler. Tarih ve coğrafya öğretimi yoluyla zaman ve mekân açısından referans noktaları ağı yaratılır. Nereden geliyoruz? Nerede yaşıyoruz? Orada izinle mi, yoksa hakkımızla mı yaşıyoruz? Tarih ve coğrafya ders kitapları

aracılığıyla köklerimiz, belirli bir yerde niçin ve nasıl yaşadığımızı, bu yerin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, başaka bir deyişle kim olduğumuzu açıklamaya çalışırlar (Pingel, 2003: 1). Aynı durum farklı biçim ve dozlarla diğer alanlarla ilgili ders kitapları için de geçerlidir. Özellikle konusunu insan ve toplumun oluşturduğu dersler ve doğa bilimlerine ilişkin bazı konular, kimlik algımızın gelişimine katkıda bulunarak, geçmiş yoluyla aynı zamanda bugüne ilişkin referans noktalarımızı belirleyip nasıl bir toplumda ve dünyada yaşamak istediğimize ilişkin beklenti, geleceğe yönelik plan ve tasarımlarımızda da belirleyici bir işlev üstlenirler. Bu nedenle ders kitapları eğitim, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü hıza ve olanaklara karşın, eğitim-öğretim süreçlerindeki merkezi rolünü geçmişte olduğu gibi gelecekte de korumaya devam edecek gibi gözüküyor.

Türkiye'de günümüzün okullarında okutulmakta olan ders kitapları dünyadaki benzerleriyle kıyaslandıklarında, pek çok açıdan iyi örneklerin gerisinde kaldıkları, geliştirilmeleri gerektiği ve bunun için henüz yeterince çaba gösterilmediği ya da yapılan düzenlemelerin yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Başlangıcından itibaren ders kitapları hazırlama ve yazma konusunda yeterli bilimsel birikimin ve teknik deneyimin olmayışı, siyasal nedenlerle sansüre uğramaları, yayınevlerinin, ders kitabı yazarlarının, ders öğretmenlerinin rant temelli yaklaşımları, içerik ve tasarım yönünden öğrencilerin dersleri kavramalarına yeterince katkıda bulunmada yetersiz kalmaları gibi, farklı etkenlerden kaynaklanan son derece önemli sorunlar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

Tarihçe

Osmanlı İmparatorluğu'nda bir yandan çağın gereksinimlerini karşılayarak döneminin dünyasının büyük emperyal güçleri karşısındaki gerileyişini durdurup, aradaki farkı kapatmasına yardımcı olacağını umduğu kurumların, bu arada eğitim kurumlarının oluşturulması için, yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Bir yandan da bu kurumlarda verilecek olan eğitimin niteliğini belirleyecek olan ders kitaplarının ilk örnekleri verilmeye başlanmıştır. Başlangıçta ilk örnekleri Mühendishane için, Mühendishane bünyesinde ders kitapları ve dersler için gerekli olan şablon, cetvel ve materyallerin sağlanması amacıyla kurulmuş olan *Mühendishane Matbaası*'nda verilen ders kitapları, zamanla ilk ve orta dereceli okullar için de hazırlanacak düzeye gelmiştir. Bu kapsamda Batı'daki benzerlerinin ilk örneklerini oluşturan ders kitapları, Ahmet Cevdet Paşa ve Keçecizade Fuat Paşa'nın birlikte yazdıkları *Kavaid-i Osmaniye*'si (1850) ile Dr. Mehmet Rüşti Bey'in Sıbyan Mektepleri için hazırlamış olduğu Türkçe alfabe dersleri için kaleme almış olduğu *Nuhbet-ül-etfal* (1852) isimli eserlerdir. Bu ve benzer okul kitaplarının en önemli aşamalarından bir tanesi de Osmanlı eğitiminin modernleşmesine katkıda bulunan öncülerden birisi olan, Selim Sabit Efendi'nin öğretmenler için bir ders kitabı olarak 1870'te yazmış olduğu *Rehnumay-ı Muallimin* (Öğretmenlere Kılavuz/Rehber) başlıklı kitabıdır. (Antel, 1952: 253). Selim Sabit Efendi'yi farklı düzeylerde eğitim veren okulların programlarında yer alan dersler için, bu dersleri veren öğretmenlerin ve uzmanların çoğunlukla başta Fransa olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde okutulan derslerde kullanılan kitapları çevirip Osmanlı eğitim sisteminin beklentilerine göre uyarlanması sonucu ortaya çıkan kitaplar izlemiştir. Cumhuriyet dönemine kadar bu kitaplarla gelinmiştir.

1729'dan Latin alfabesinin kullanılmaya başlandığı 1928 yılına kadar Arap harfleri ile basılmış Türkçe eserlerin sayısı ve bunların isimleri kesin olarak bilinmemektedir. Bu eserler konusundaki bilgiler birkaç kütüphane kataloğuna ve yabancı bibliyografyalara dayanmaktadır. "Türk Milli Kütüphanesi" sözü edilen yayınların toplu bir bibliyografyasını hazırlamaya ancak 1957'de başlayabildiğinden Arap harfleri ile ne kadar eser basıldığını tahmin etmek oldukça zordur (Baysal, 1968: 78). Bu nedenle her düzeydeki okullarda okutulan kitaplarının sayılarını ve hangilerinin okutulduklarını belirlemek de oldukça güç bir konudur. Ancak bunlardan günümüze kalan ve uzun yıllar boyunca okutulmuş olan belli başlıları hakkında bazı bilgiler ya da bilgi kıvrıntıları vardır. Osmanlıda çağdaş dünyada egemen olan modern eğitim anlayışını benimsemiş okulların açılmaya başlamasından itibaren, eğitim alanındaki en önemli sorunların başında, gereksinimleri karşılayabilecek nitelikleri taşıyan ders kitaplarının sağlanması yer

almıştır. Çözümü pek de kolay olamamış ve halen de olmayan ders kitapları sorunu, bazen krizlere ve sorunlar yumağına dönüşerek günümüze kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet, Müfredat Programları ve Ders Kitapları

Ders kitaplarının belirlenmesi konusunun önemli bir sorun olduğu ve yaşamsal değer taşıdığı dönüm noktalarından bir tanesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*"nun yürürlüğe girmesinden sonra yaşanmıştır. "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*"ndan sonra ilk iş okulların öğretim programlarında yer alan derslerin ve ders müfredatlarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi olmuştur. "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*"na kadar eğitim alanında yapılan düzenlemeler oldukça sınırlı kalmıştır. Bu tarihe kadar milli eğitimde yapılan değişiklikler, Meşrutiyet Dönemi'nin *Lisan-ı Osmanî, Tarihi Osmanî* şeklinde adlandırılan ders gruplarının Türk dili ve Türk tarihi mihverî etrafında bütünleştirilmesinden ibaret kalmıştır. Yine yönetmeliklerde yer alan *sadık bir teb'a* yetiştirme amacı ve padişahın doğum ve tahta çıkış günlerinin anılması yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sınırlı düzenlemeler dışında bir değişiklik yapılamamıştır (Raşit Öymen, 1977: 210). Cumhuriyetin ulusal ve laik dünya görüşüne uygun bir eğitim anlayışını temsil eden eğitim-öğretimin felsefesine uygun dersler ve ders içerikleri ancak, 3 Mart 1924 tarihli *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* sonrasında mümkün olabilmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte resmi okullardan yayılan dinsel ağırlıklı eğitime son verilirken, Arapça ve Farsça öğretimi de kaldırılmıştır. Kolej ve yabancı okullarda dinsel simgeler ve amacı değişik milliyet duygularını aşılacak olan dinsel öğretiler yasaklanmıştır. Azınlık ve yabancı okulları doğrudan Maarif Vekâleti'ne bağlanmış ve Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi derslerinin konması, yabancı ya da azınlık dilinin yanında Türkçenin de öğretilmesi sağlanmıştır. Maarifin emrine verilen 479 medrese yerine öğretim birliği esasına göre "İmam Hatip Okulları" açılmış ise de bir süre sonra öğrenci bulamadıkları için tamamen kapanmışlardır. Türkiye' de sadece Müslümanların yaşamadığı, başka dinlerden vatandaşların da bulunduğu gerekçesiyle ilk, orta ve liselerden din dersleri kaldırılmıştır (Sakaoğlu, 1991: 26-27). Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminin anayasası olan *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* ile birlikte eğitimin esasları, kurumları, hedefleri, araçları ve kadrosunun temel özellikleri Cumhuriyetin hedeflerine ve programına uygun bir biçimde yeniden belirlemiştir.

Cumhuriyet döneminde öğretim programlarında ilk önemli değişim, 23 Nisan 1924 tarihinde başlayan *İkinci Heyet-i İlmiye* toplantısında yapılabilmıştır. *İkinci Heyet-i İlmiye*'de öğretim yılının süresi (İlkokullar beş yıl, ortaokullar ve liselerin süresi ise üçer yıl olarak), ders programları, ders saatleri ve ders kitapları üzerinde de önemle ve özenle durulmuştur (Akyüz, 2004: 362; Ergun, 1982: 62-64; Çapa, 2009: 685-692). Hukuk ve iktisat derslerinin birleştirilip "içtimaiyat" adı altında okutulması ve felsefe eğitimine ağırlık verilmesi benimsenmiştir. Tarih ders kitaplarının ve ders programlarının değiştirilmesi kararının da alındığı bu toplantıda, yeni tarih programları tam olarak belirlenmemiş olmasına karşın, "Türk Medeniyeti Tarihi" ve "Ecnebi Medeniyeti Tarihi"nin okutulması kararlaştırılmıştır (Hâkimiyet-İ Milliye, 24.04.1924). Heyet-i İlmiye toplantısında "*Eski zihniyetlere göre yazılmış kitap ve eserlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin mekteplerinde artık yerleri kalmamıştır. Ders programlarını bugünkü vaziyetin eseri olarak icap ettirdiği şekilde tespit etmek ve buna göre kitaplar hazırlamak*" gerektiği kabul edilmiştir (Ergun, 1982: 64). Cumhuriyet döneminin ilk müfredat programı düzenlemesi olan 1924 müfredat programında Saltanat, Osmanlı Hanedanı ve Hilafet ile ilgili konular programlardan ve ders kitaplarından çıkarılmıştır. Bunun yerine, Türk Kurtuluş Savaşı Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluşu, Sevr ve Lozan anlaşmaları, Cumhuriyetin ilanı, Hilafetin kaldırılması gibi konular eklenmiştir (Yücel, 1938: 192; Cicioğlu, 1985: 197). Genç kuşakları duygusal olarak Osmanlıdan koparmayı ve Cumhuriyetle olan bağlarını güçlendirmeyi esas alan bu değişiklikler "*1924 İlk Mektepler Müfredat Programında*"; "*Sarayın Hıyanetleri, Milli İntibah Devri, İstiklal Harbi, Yeni Türkiye Devletinin Kuruluşu, Lozan Muahedesi, Cumhuriyet, Bugünkü Türk İlmi, Ondokuzuncu Asır, Başlıca Keşifler ve İhtiralar. Avrupalıların Müstemlekat siyaseti*" (Maarif Vekâleti, 1340: 23-25) başlıkları altında yeni konuların eklenmesiyle verilmeğe çalışılmıştır. Yapılan düzenlemelerden sonra en önemli sorun programın içeriğine, amaçlarına ve ruhuna uygun ders kitaplarının sağlanması olmuştur.

1924 yılında ilkokul, liselerin birinci devre (orta mektepler) ve ikinci devre müfredat programlarının değiştirilmesinden sonra, bu müfredatlarda yer alan ders içeriklerinin ve amaçlarının gerçekleştirilmesine yardım edecek olan ders kitaplarının yazdırılmasına gelmiştir. Ancak böyle kısa bir süre içerisinde arzu edilen ders kitaplarının hazırlanarak öğrenciler ve öğretmenlere sunulmaları olanaksızdı. Geriye ders kitabı sorununu çözebilmek için tek bir seçenek kalıyordu. Elde mevcut olan ders kitaplarını yeni müfredatlarda belirlenmiş olan ilkeler ve amaçlara uygun bir biçimde yeniden düzenlenmek. Bu yaklaşım temelinde eski programa uygun olarak hazırlanmış olan kitaplarda yer alan ve yeni müfredatlardan çıkartılmış olan konular ayıklanmış, yerine eklenen yeni konuları da kapsayacak biçimde tekrar basılmışlardır. Böylece Türk Devrimi'ni tüm yönleriyle temsil eden yenileri hazırlanuncaya kadar, hem zaman kazanılmış, hem de ders kitabı sorununu giderecek geçici bir çözüm yolu benimsenmiştir.

Sorunlar Yumağı Olarak Ders Kitapları

Cumhuriyetin ilk on yılında Milli Eğitim Bakanlığı, bir komisyon oluşturarak öğretmen ve öğrenciler tarafından derslerde kullanılacak olan kitapları tespit etmiştir. Ancak okul kitabı olarak seçtiği ve okullarda okutulmasına izin verdiği eserlerin basımını serbest bırakmış, bu kitaplardan birini seçip okutma konusunda öğretmenlere ve okul müdürlüklerine yetki vermiştir. Bakanlığın denetiminden geçerek okullarda okutulabilme onayı alan kitaplar, çeşitli yayınevleri tarafından basılarak piyasaya sunulmuş, öğretmenler kendi dersleri için bunlardan birini seçerek sınıfta kullanmışlardır (Maarif Vekâleti Müsteşarlığı, 1340-1341 tarihli Belgeler; Başgöz, 1995: 109-110). Şüphesiz bu çözüm şekli bazı tartışmalar ve tepkileri de beraberinde getirmiştir. Ancak tepki ve tartışmalar, kitapların yeni programların içeriğini ve ruhunu ne oranda yansıttıkları ya da pedagojik açıdan ne kadar uygun oldukları üzerinde değil, daha çok yayınevlerinin, yazarların ve satıcıların sorunları ya da zararları üzerinde yoğunlaşmıştır (Maarif Vekâleti, 1991: 139-213). Tartışmalarda kitapların içerikleri konusunda tepki gösterenler daha çok sosyal bilimler ya da kültür dersleri olarak sınıflandırılmış olan ders kitabı yazarlarından ve yayıncılarından gelmiştir. Özellikle Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan önce yazmış oldukları ders kitapları okullarda okutulurken, ders kitaplarını seçmek üzere görevlendirilen komisyon tarafından ders kitapları uygun görülmemekle listeye alınmayan yazarlar ve yayıncılarının tepkilerini dönemin basınından ve daha sonraki Maarif Şûralarında yapılan tartışmalarda da görmek mümkündür. Aynı eksen etrafında dönüp duran ve daha 1924 yılındaki II. Heyet-i İlmiye Toplantısında alınan kararlar gereği müfredat programlarında yapılan değişikliklerle başlayan bu tartışmalar, 1933 yılında tek kitap uygulamasına geçilmesi ile birlikte daha da yoğunlaşarak devam etmiş ve 1939 *Maarif Şûrası*'nda "Neşriyat" sorunu oturumu altında hayli ciddi atışmalara varmıştır. Bu tartışmalarda özellikle yabancı dil kitaplarının yurtdışından getirilmiş olmaları "Bizim kendimize göre maddi ve manevi bir âlemimiz vardır. Ankara elbette Paris değildir, bambaşka bir ülkedir. Binaenaleyh artık biz kendi insanlarımızın eserlerine muhtacız. Kendi zihniyetimizin, fikri hayatımızın inkişafına muhtacız" ifadeleriyle eleştirilmiştir (Maarif Vekâleti, 1991: 139-213). Halbuki aslında günümüzde bile yabancı dil derslerinin kitaplarının hâlâ sorun oluşturdukları ve yakın bir döneme kadar yurtdışından getirildikleri ya da yabancı kitaplardan uyarlandıkları düşünüldüğünde, eleştirilerin ne denli insafli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Tartışmalarda okul kitapları öğrencilere vermek istenen formasyon açısından iki grup altında sınıflandırılmıştır. Birinci grupta kültür dersleri olarak adlandırılabilir olan Türkçe, tarih, yurt bilgisi, coğrafya, malumatı vataniye, sosyoloji, felsefe, psikoloji, mantık, din bilgisi gibi derslerin kitapları yer almaktadır. İkincisi grupta ise hendese, hesap, riyaziye (matematik), fizik, kimya, biyoloji (nebatat ve hayvanat) derslerinin yer aldığı bilgi dersleri grubu ya da temel bilimler ders kitapları bulunmaktadır. Birinci grupta yer alan kitaplar çocukların milli ve insani karakterini yoğuran, devletin kuruluş ve işleyişine hâkim olan fikirleri yansıtan içerikte ders kitaplarıdır. Bunlar devletin mutlak kontrolü altında olmalı ve en yetkin insanlara yazdırılmalıdır fikri hâkimdir (Maarif Vekâleti, 1991: 145). Bu nedenle bu kitapların özellikle tarih, coğrafya, dil ve edebiyat ders kitaplarının yazımı ve hazırlanmasına özel bir önem verilmiştir.

Okul kitaplarının basımı ve dağıtımı II. Meşrutiyet'ten beri, özel girişime bırakılmıştı. Bu işle uğraşan birkaç kitapçı bu işi tekelleri altına almışlardır. İstedikleri kitapları basmış, istemediklerini basmamışlardır. Bir kitabın bakanlıkça kabul edilmiş olması ve öğretmenlerin kitap seçme hakları gibi özgürlükler kâğıt üzerinde kalmaktaydı. Yayınevlerinin şu ya da bu nedenle basmadığı kitaplar okullara giremiyordu. Kitap sektörünü kontrol edebilme güçlerinin farkında olan yayınevleri basacakları kitaplar için çok küçük telif ücretleri ödeyerek her zaman kendileri yazdırıyorlardı. Kitapların onaydan kolayca geçmesi için genellikle bakanlıkta etkili olan bir memura yazdırma yoluna gidiyorlardı. Ya da başkaları tarafından yazılan kitapların kapağına böyle bir yetkilinin adı yazar olarak konuyordu. Aslında bu işi yapmamış olan yetkiliye küçük bir telif hakkı ödeniyordu. Kitabın nasıl bir kâğıda basılacağına, kitapların dizgisine, yayınevleri kendileri karar veriyorlardı. Kitapların baskı kalitesine gereken özeni göstermiyorlardı. Bulabildikleri veya ucuza bulabildikleri kâğıda basmayı tercih ediyorlardı. Dizgiden sonra düzeltmeleri yapacak personel çalıştırmaktan kaçınıyorlardı. Bu iş için küçük bir masrafı dahi yapmak istemediklerinden, kitaplar genellikle düzeltmeleri ve provaları yapılmadan basıldıkları için, hatalarla dolu bir biçimde öğrencilere sunuluyordu. Kitaplar hiçbir zaman yeterli sayıda basılmıyor, daima daha az basılıyordu. Bu nedenle piyasaya çıkar çıkmaz bittiğinden pek çok öğrenci kitap sahibi olamıyordu. Yayınevleri her konuyu kendi çıkarlarını ve kârlarını düşünerek hal yoluna gidiyorlardı. Kitapların fiyatları konusu da ciddi bir sorun oluşturuyordu. Kitapların fiyatlarının belirlenmesinde öğrenciler ve ailelerinin bütçeleri hesaba katılmıyordu. Yayınevleri kitapları öğrencilere ulaştırmakta ciddi sıkıntılar yaşamaktaydılar. Basılmış olan kitapların kasaba ve köy okullarına, yolu olmayan illere ulaştırılması neredeyse imkânsızdı. Pek çok yerleşim yerinde kitapçı dükkânları yoktu ve buralara posta da ulaştırılmıyordu. Bu nedenle kitapları başka işlerle uğraşan bir dükkâna, bir öğretmene, bir müfettişe veya bir maarif memuruna gönderiyorlardı. Bu durum aslında öğretmenlerin kitap seçme hakkını da geçersiz hale getiriyordu. Öğretmenler kendilerine ulaştırılan kitabı okutmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Aslında yarışmayla yazılarak bastırılmaları gereken ve bunlar arasından öğretmenler tarafından seçilerek okutulmasına ilişkin hükümler kâğıt üzerinde kalmaktan öte bir anlam taşıymıyordu. Kitabevleri ya da satıcılar kendilerine daha fazla komisyon veren yayınevlerinin kitaplarını satışa sunuyorlardı. Öğretmenler ve memurlardan da aynı yola başvuranlar oluyordu. Satılan kitapların ücretini kitapçılar ve öğretmenler yayınevlerine zamanında ödemiyorlar ya da hiç ödemiyorlardı. Yayınevleri bir daha bunlara kitap vermemek dışında hiçbir şey yapamıyorlardı. (Maarif Vekâleti, 1991: 139-213; Başgöz, 1995: 110-11). Basımından öğrencilere uzanan sürecin her bir noktasındaki sorunlar, istismarlar öğrencileri ve uzun zaman süren savaşlar dolayısıyla zaten yoksul düşmüş olan ailelerini daha da sıkıntıya sokuyordu. Aileler çocuklarına kitap alamamanın ezikliğini yaşıyorlardı. Ders kitabı konusu Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim devriminde üstesinden gelmesi gereken en önemli sorunların başında yer alıyordu. Yıllardır artık kangren haline gelmiş olan bu sorunun çözümü için çok köklü bir adım atılması gerekiyordu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve ulusal ideolojisiyle çelişmeyecek bir düzenlemeden geçirilmeleri şartıyla okullarda okutulmasına izin verilen eski kitapların yenileri yazılınca kadar okutulması kararlaştırılmıştır. Daha sonra sıra eğitim ve kültür devrimlerinin beslenmesini sağlayacak olan, "*Telif ve Tercüme Heyeti*"nin (24 Aralık 1925) ve "*Talim ve Terbiye Dairesi*" (28 Mart 1926) gibi bilgi üretim ve paylaşım merkezlerinin ve ağlarının oluşturulmasına gelecektir. Bu çalışmalar ancak 1930'ların başlarından itibaren tamamlanabilmiş ve hazırlanan kitaplar öğrencilere sunulabilmiştir. Ancak bu kitapların hazırlanmasına kadar eğitim-öğretim imparatorluk devrinden kalan ve tadilattan geçirilmiş olan ders kitaplarıyla sürdürülmüştür.

Sonuç

Tevhid'i Tedrisat Kanunu'ndan sonra Maarif Vekâleti tarafından okullarda okutulacak ders kitapları için iki genelge yayımlamıştır. 28 Eylül 1340 (1924) tarihinde yayımlanmış olan genelge ile "*Maarif Vekâleti Tarafından -1340-1341 Seney-i Dersiyesi İçün – İstanbul Vilayeti de Dâhil Olmak Üzere Bütün İlk Mekteplerin İptidai Kısımlarında Tedrisi Kabul Edilen Kitaplar*" başlığı altında

ilkokullarda okutulmasına izin verilen ders kitaplarının listesi belirlenmiştir. 27 Eylül 1340 (1924) tarihli genlege ile de "Türkiye Cumhuriyeti Dâhilindeki Liselerde -1340-1341 Seney-i Dersiyesi Esnasında Okutulması Maarif Vekâletince Kabul Edilen Kitaplar" başlığı altında da ortaokullarda okutulmasına izin verilen ders kitaplarının listesi yayımlanarak İl Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla tüm okullara bildirilmiştir. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında okutulmasına izin verilen bu ilk ders kitaplarının tam bir listesi günümüze kadar hiçbir kaynaktan yer almamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında okutulmuş olan ders kitaplarındaki bilgiler daha çok günümüze dek kalabilen ya da elde edilebilen kitapların iç kapaklarındaki bilgiler ile bu dönemin öğrenci ve öğretmenlerinin anılarına dayanmaktadır. Ayrıca her eğitim-öğretim yılında bu listelerin yenilediği düşünülürken, bunların bir bölümünün 1924'ten sonra yayımlandıkları ve söz konusu listelere dahil edildikleri anlaşılmaktadır. Özel arşivlerden sahaflara geçtiği anlaşılan iki ayrı belgeye dayalı olarak elde edilen bu liste ile Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında okutulmasına izin verilen ilk ders kitaplarının seçiminde, dağıtımında ve kullanımında gözetilen esasların neler olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 1.

Maarif Vekâleti Tarafından -1340-1341 Seney-i Dersiyesi İçün – İstanbul Vilayeti de Dâhil Olmak Üzere Bütün İlk Mektepler İptidâî Kısımlarında Tedrisi Kabul Edilen Kitaplar

(Belge Transkripsiyonu) Maarif Vekâleti Müsteşarlığı

Birinci Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Elifba				
Hakiki Kolay Elifba (Dördüncü Tab)	Ali Haydar Bey	Kanaat	10	
Türkçe Elifba (10'ncü Tab)	A.Ş. Bey	Kanaat	10	
Resimli Güzel Elifba (3'üncü Tab)	Mustafa Şefik Bey	Tefeyyüz	10	
Yeni Elifba (Türkçe Okuyorum) (16'ncı Tab)	Ahmed Cavid Bey	İslam	5, 7	
Resimli Elifba (Beşinci Tab)	Mustafa Hamid Bey	İslam	10	
Son Türkçe Elifba	S. İlhami Bey	İslam	8	
Kelime Usulüyle Elifba	Nüzhet Sabit Bey	Suhulet	10	
En Son Elifba (Cumhuriyet Kıratına Medhal)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	-	Derdest Tab
Kıraat				
Yeni Milli Kıraat (Birinci Kısım) (Yeni Tabı)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	8	
Elifbadan Sonra Resimli Kıraat (Birinci Tabı)	Ahmed Eddib Bey	İslam	10	
Milli Güzel Kıraat Anahtarı (Birinci Tabı)	A.C. Bey	İslam	8	
Yeni Kıraat Kitabı	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	10	
Türkçe Kıraat Anahtar	Ahmed Cevad Bey	İslam	10	
Cumhuriyet Kıraatı (Birinci Kısım)	R. Eşref, M. Sadullah, N. Sadık	Tefeyyüz	10	
Kolay Kıraat (Birinci Kısım)	Seraceddin Bey	Tefeyyüz	10	
Bizim Kıraat (Birinci Kısım)	Ahmed Halid Bey	İslam	12, 5	Yalnız Kız Mektepleri
Resimli Yeni Kıraat	Leyla Nigar Hanım	Tefeyyüz	10	" "
Kıraat-ı Beytiye	Nazım Bey	İslam	10	" "
Milli Kız Kıraatı	Pakize Hanım	İslam	10	" "

İkinci Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Kuran Elifbası				
Resimli Güzel Elifbası (Kuran-ı Kerime Mahsus)	Mustafa Şefik Bey	Tefeyyüz	3,5	
Kuran-ı Kerim Elifbası (İlk Kitab)	Ahmed Edib Bey	İslam	7,5	
Yeni Elifba (Kuran Okuyorum)	Ahmed Cevad (Üçüncü Tabı)	İslam	5	
Kuran Elifbası	Mehmed Halid Bey	Yeni Şark	5,5	
Talim-ül Kuran	Haydar Bey	İslam	6	
En Son Elifba: (Kuran-ı Kerim Elifbası) Kıraat	Midhat sadullah Bey	Tefeyyüz		Derdest Tab
Yeni Milli Kıraat (İkinci Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	12	
Güzel Kıraat (Birinci Kısım)	Ahmed Cevad Bey	İslam	10	
Kıraat Dersleri (Birinci Sınıf)	A.Hikmet Bey	İslam	10	
Yeni Kıraat (İkinci Kısım)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	22	
Cumhuriyet Kıraatı (İkinci Kısım)	R. Eşref, M. Sadullah, N. Sadık	Tefeyyüz	21	
Bizim Kıraat (İkinci Kısım)	Ahmed Halid Bey	Tefeyyüz	12	
Kolay Kıraat (Çocuk Kitabı)	Seraceddin Bey	İslam	15	
Kızlara Resimli Yeni Kıraat (İkinci Kısım)	Leyla Nigar Hanım	Tefeyyüz	18	
Kıraat-ı Beytiye (İkinci Kitab)	Nazım Bey	İslam	15	
Milli Kız Kıraatı (İkinci)	Pakize Hanım	İslam	20	
Türkçe Kıraat (İkinci)	Ahmed Cevad Bey	İslam	22	

Üçüncü Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Kıraat				
Yeni Milli Kıraat (Üçüncü Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	20	
Kolay Kıraat	Seraceddin Bey	İslam	20	
Güzel Kıraat	Ahmed Cevad Bey	İslam	20	
Yeni Kıraat (Mutavassıt Birinci)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	25	
Türkçe Kıraat (Mutavassıt Birinci)	Ahmed Cevad	İslam	25	
Kıraat Dersleri (Mutavassıt İki)	A.Hikmet Bey	İslam	10	
Cumhuriyet Kıraatı (Üçüncü Kısım)	R. Eşref, M. Sadullah, N. Sadık	Tefeyyüz	24	
Kızlara Yeni Kıraat (Mutavassıt Birinci)	Leyla Nigar Hanım	Tefeyyüz	20	YalnızKız Mektepleri
Milli Kız Kıraatı (İkinci)	Pakize Hanım	İslam	20	" "
Tarih				
Milli Tarih (Birinci Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	15	
Türkiye Tarihi	Ahmed Refik Bey	İslam	17,5	
Bizim Tarih	Ahmed Halid Bey	Tefeyyüz	13,5	
Hesab				
Yeni Hesab	Kömürçiyen Efendi	Suhulet	20	
Yeni İlm-i Hesab (Mutavassıt Birinci)	Mehmed İzzet Bey	Kanaat	20	
Resimli Hesab Dersleri (Mutavassıt Birinci)	Salih Zeki- Hamzasab Bey	Tefeyyüz	20	
Yeni Usul Hesab (Mutavassıt Birinci)	Salih Zeki- Hamzasab Bey	Tefeyyüz	20	
İptidai Hesab (Mutavassıt Birinci)	Mustafa Nuri Bey	Suhulet	15	
Güzel Hesab	Cevad-Şinasi Bey	İslam	15,5	
Coğrafya				
Çocuklara Coğrafya Dersleri (Mutavassıt Birinci)	Faik Sabri Bey	İslam	20	
Küçüklere Coğrafya Dersleri (İkinci Kitab)	Safvet Bey	Tefeyyüz	25	
İlk Coğrafya Kıraatları	Faik Sabri Bey	İslam	25	
Coğrafya Dersleri (Birinci Kitab)	Safvet Bey	Tefeyyüz	25	

Dördüncü Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülahazat
Kıraat				
Yeni Milli Kıraat (Dördüncü Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	25	
Yeni Kıraat (Mutavassıta İki)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	20	
Milli Güzel Kıraat (Mutavassıta İki)	Ahmed Cevad Bey	İslam	20	
Kıraat Dersleri (Lise Dördüncü)	A.Hikmet Bey	İslam	10	
Cumhuriyet Kıraatı (Dördüncü Kısım)	R. Eşref, M. Sadullah, N. Sadık	Tefeyyüz	27	
Bizim Kıraat	Ahmed Halid Bey	İslam	24	
Kızlara Mahsus Kıraat	Leyla Nigar Hanım	Tefeyyüz	20	Yalnız Kız Mektepleri
Türkçe Kıraat (Mutavassıta İki)	Ahmed Cevad	İslam	25	" "
Milli Kız Kıraatı (Mutavassıta İki)	Pakize Hanım	İslam	22,5	" "
Sarf				
Yeni Sarf Dersleri	Ahmed Rasim Bey	Kanaat	12,5	
Son Türkçe Sarf	S. İlhami Bey	İslam	6	
Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri (Birinci Kısım)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	17	
Türk Dili (Mutavassıta Birinci)	Köprülüzade Fuad Bey	Tefeyyüz	17,5	
Yeni Sarf Dersleri (Mutavassıta Birinci)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	17,5	
Resimli Türk Lisanı (İptidadiye Üç)	Ahmed Cevad Bey	İslam	15	
Türkçe Sarf (Mutavassıta Birinci)	Ahmed Cevad Bey	İslam	17,5	
Tecrübeli Sarf (Mutavassıta Birinci)	Ahmed Rasim Bey	Tefeyyüz	14	
Tarih				
Milli Tarih (Dördüncü Sınıfa Mahsus)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	18	
Umumi Tarih	Ahmed Refik Bey	İslam	25	
Bizim Tarih (İkinci Kısım)	Ahmed Halid Bey	Tefeyyüz	18	
Malumatı Vataniyye				
Musahabat-ı Ahlakıyye ve Malumat-ı Vataniyye	Orhan Fuad Bey	Kanaat	18,5	
Yeni Malumat-ı Vataniye ve Medeniye	Mithad Sadullah Bey	Tefeyyüz	18,5	
Coğrafya				
Yeni Türkiye Coğrafyası (Dördüncü Kitap)	Safvet Bey	Tefeyyüz	25	
Çocuklara Coğrafya Dersleri (Türkiye Coğrafyası)	Faik Sabri Bey	İslam	25	
Türkiye Coğrafyası	Sadi Bey	Kanat	25	
Hesab				
Yeni İlm-i Hesab (Mutavassıta İki)	Mehmed İzzet Bey	Kanaat	20	
Yeni Usul Hesab (Mutavassıta İki)	Salih Zeki- Hamazasb	Tefeyyüz	25	
Resimli Hesab Dersleri (Mutavassıta İki)	Salih Zeki- Hamazasb	Tefeyyüz	25	
İptidai Hesab (Mutavassıta İki)	Mustafa Nuri Bey	Suhulet	17,5	
Yeni Hesab (Mutavassıta İki)	Kirkor Kömürçiyen Bey	Suhulet	20	
Yeni Usulde İlm-i Hesab (İkinci Kısım)	Fuat-Refet Bey	Tefeyyüz	10	
Güzel Hesab (Mutavassıta İki)	Şinasi-Cevat Bey	Tefeyyüz	15	
Eşya Dersleri				
Tabiat Tetkiki (Birinci Kısım)	Naime Halid Hanım	Tefeyyüz	12	Porgrama Göre
Eşya Dersleri (Aliyye Birinci)	Fuad Münir Bey	İslam	12	
Eşya Dersleri (Aliyye Birinci)	Ebulmuhsin Kemal	Tefeyyüz	20	
Yeni Dürus-u Eşya (Aliyye Birinci)	Mahmud Ekrem Bey	Kanaat	18	

Beşinci Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Kıraat				
Yeni Milli Güzel Kıraat (Beşinci Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	25	
Güzel Kıraat	Ahmed Cevad Bey	İslam	25	
Türkçe Kıraat (Aliye-i Birinci)	Ahmed Cevad	İslam	20	
Cumhuriyet Kıraatı (Beşinci Kısım)	R. Eşref, M. Sadullah, N. Sadık	Tefeyyüz	27	
Bizim Kıraat (Beşinci Kısım)	Ahmed Halid Bey	İslam	24	
Kızlara Mahsusu Kıraat	Leyla Nigar Hanım	Tefeyyüz	25	YalnızKız Mektepleri
Yeni Kıraat (Aliye-i Birinci)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	20	
Milli Kız Kıraatı (Aliye-i Birinci)	Pakize Hanım	İslam	22,5	
Sarf				
Yeni Sarf Dersleri (Beşinci Sınıfa Mahsus)	Ahmed Rasim Bey	Kanaat	20	
Türkçe Yeni Sarf ve Nahv Dersleri (İkinci Kısım)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	21	
Yeni Sarf ve Nahv Dersleri (Mutavassıta İki)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	17,5	
Türk Dili (Mutavassıta İki)	Köprülüzade Fuad Bey	Tefeyyüz	12	
Resimli Türk Lisani (Mutavassıta İki)	Ahmed Cevad Bey	İslam	17,5	
Türkçe Sarf	Ahmed Cevad Bey	İslam	22	
Tecrübeli Sarf (Mutavassıta İkinci)	Ahmed Rasim Bey	Tefeyyüz	20	
Tarih				
Milli Tarih (Üçüncü Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	17,5	
Umumi Tarih (Beşinci Sınıf)	Ahmed Refik Bey	İslam	25	
Bizim Tarih (Üçüncü Kısım)	Ahmed Halid Bey	Tefeyyüz	20	
Malumatı Vataniyye				
Musahabat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniyye (İkinci Kısım)	Orhan Fuad Bey	Kanaat	18,5	
Yeni Malumat-ı Vataniyye ve Medeniye (İkinci Kısım)	Mithad Sadullah Bey	Tefeyyüz	18,5	
Coğrafya				
Resimli Coğrafya-i Umumi (Beşinci Kitab)	Safvet Bey	Tefeyyüz	30	
Coğrafya Dersleri (Dördüncü Kısım)	Faik Sabri Bey	İslam	30	
Hesab				
Yeni Milli Hesab (Aliye-i Birinci)	Mehmed İzet Bey	Kanaat	25	
Resimli Hesab Dersleri (Beşinci Kitab)	Salih Zeki-Hamazasb	Tefeyyüz	30	
İptidai Hesab (Aliye-i Birinci)	Mustafa Nuri Bey	Suhulet	25	
Güzel Hesab (Beşinci Kitab)	Şinasi-Cevat Bey	Tefeyyüz	20	
Yeni Usulde İlm-i Hesab (Üçüncü Kısım)	Fuat-Refet Bey	Tefeyyüz	20	
Hendese				
Tatbikatlı Hendese	Mahmud Ekrem Bey		17,5	
İlk Hendese (Aliye-i Birinci, Dördüncü Tab)	Salih Zeki-Hamazasb Bey	Tefeyyüz	15	
Tecrübi ve Ameli Hendese (Lise Beşe Mahsus)	Salih Murad	İslam	15	
İptidai Hendese (Üçüncü Kitab)	Mustafa Nuri	Suhulet	17,5	
Yeni Hendese (Üçüncü Kitab)	Kirkor Kömürçiyen Bey	Suhulet	12	
Yeni Usul Ameli Hendese	Şazimend Hanım	İslam	10	
Eşya Dersleri				
Tabiat Tetkiki (İkinci Kısım)	Naime Halid Hanım	Tefeyyüz	12	
Yeni Dürüs-u Eşya (Aliye İkinci)	Mahmud Ekrem Bey	Tefeyyüz	22	
Eşya Dersleri (Aliye İkinci)	Ebulmuhsin Kemal	Tefeyyüz	20	
Eşya Dersleri (Aliye İkinci)	Fuad Münir Bey	Tefeyyüz	18	

1- Türkiye dâhilindeki ilk Mekteplerde bu cedvel haricinde hiçbir kitab okudulamaz.

2- Bu cedvelde mevcut fiyatlara katıyen zam edilemez. Toptan vukubulacak siparişler için kitapçılar iş bu fiyatlardan %20 beyyie verilecektir. Asıl tabiler bu cedvele tamamen riayet edeceklerini taahhüd ettikleri cihetle sair bayi ve mutavassıtların buna mugayir iddiaları mesmu olamaz.

3- Maarif ve mekteb idarelerince toptan sipariş vukuunda tabiler tarafından yapılacak yüzde yirmi beyyie ile fakir çocukların kitabı temin edilmelidir.

4- Eskiden matbu olub cedvele idhal edilen kitablarda cunhuriyet ruhuyla gayri mütenasib bazı cihetler tedkik komisyonları kararıyla tadil edilmiş ve kitapçılar bu tadilatı icra edeceklerini ve tadilatsız hiçbir eser satmayacaklarını taahhüd etmişlerdir. Buna mugayır harekette bulunan her hangi tabiın kitabları fi mebad resmi cedvellere idhal edilmeyeceğinden maarif ve mekteb idarelerinin bu hususda müteyaakız bulunmaları ve ale'l-icab derhal vekâlete haber vermeleri meşrutdur.

5- Muallimler bir derse dair cedvelde mevcut eserlerden birini mekteb-i müdir veya başmuallimleriyle bil istişare kabulde muhtardır. Ancak tam takım teşkil eden asardan bir sınıf için hangi müellifin eseri kabul edilirse diğer sınıflarda dahi o eserler okuduilacaktır. Kezalik son müfredat programlarına göre yazılmış eserler tabiatıyla şayan-ı tercihtir.

6- Talebenin elinde geçen seneden müdevver kitab-ı mevcudide nazar-ı dikkate alınmalıdır. Yalnız Tarih, Malumat-ı Vataniyye, Kıraat, Sarf Ve Nahv, Coğrafya gibi Milli Terbiye nokta-i nazarından mühim tadilata uğramış kitablar için bir cihet nazar-ı itibara alınmaz.

7- Seneyi dersiye iptidasında intihab ve tedarik edilen kitablar o sene zarfında katıyien tebdil edilmeyecektir.

8- Bu cedvel ahkâmına harfiyen riayet zaruridir. Aksi takdirde müsebbibleri şiddetle tecziye edilecektir.

9- Maarif müdürlerinin kendi vilayetleri dâhilinde tedris edilecek kitabları intihab etmeleri beşinci madde hükmüne mugayir olduğu cihetle yalnız bu cedvelden birer nüshasını mekteblere tebliğ ile iktifa edeceklerdir. Kitab intihabı mutlaka beşinci madde mucibince icra edilecektir.

10- Cedvelin ve vusulnun iş'arıyle birer adedinin aynen mekteblere gönderilmesi mütemnadir efendim.

28 Eylül 1340.

Maarif Vekâleti Müsteşarı

Mehmed Fuad (Köprülü)

Tablo 2.

Türkiye Cumhuriyeti Dâhilindeki Liselerde -1340-1341 Seney-i Dersiyesi Esnasında Okutulması Maarif Vekâletince Kabul Edilen Kitaplar

(Belge Transkripsiyonu) Maarif Vekâleti Müsteşarlığı

Birinci Devre Birinci Sınıf				
Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Din Dersleri				
Elmuhtasarat	Hacı Zihni Efendi	Kanaat	30	2.Sınıfla Beraber
Tavzih-i İbadet	Esad Efendi	Tefeyyüz	40	“ “
Türkçe				
Yeni Milli Kıraat (Altıncı Kitap)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	35	
Güzel Yazılar (Birinci Kitap)	Süleyman Şevket Bey	Halk	40	
Türkçe Sarf ve Nahiv (Üçüncü Kısım)	Hüseyin Cahid Bey	Kanaat	35	
Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri (Lise İçün)	Midhat Sadullah Bey	Tefeyyüz	50	Derdest Tab
Tarih				
Yeni Tarih-i Umumi (Birinci Kısım)	Ali Reşad Bey	Kanaat	55	
Tarih-i Umumi (Birinci Kısım)	Ahmed Refik Bey	İslam	50	Derdest Tab
Coğrafya				
Coğrafya-i Tabii	Faik Sabri Bey	İslam	50	
Coğrafya-i Tabii, Amerika, Avustralya	Ahmed Hamdi Bey	Kanaat	50	2.Sınıfla Beraber
Asya, Afrika	Faik Sabri Bey	Kanaat	60	
Amerika ve Avustralya	Faik Sabri Bey	İslam	30	
Hayvanat				
Hayvanat Âlemi	Nadir Bey	İslam	50	
Hayvanat	Hüseyin Remzi Bey	Kanaat,	30	
Hayvanat	Refik ve Mehmet Emin Beyler	İslam		Derdest Tab
Hesab				
Ameli Yeni İlm-i Hesab	Mehmet İzzet Bey	Kanaat	45	
Ameli Hesab	Kömürçiyân Efendi	Suhulet	40	Derdest Tab
Yeni İlm-i Hesab	Hasib Bey	Tefeyyüz	50	Derdest Tab
Hendese				
Yeni Usul Hendese	Hüsnü Hamid Bey	Kanaat	35	

Birinci Devre İkinci Sınıf

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülahazat
Din Dersleri				
Siyer	Ziya Efendi	İslam	30	
Kıyas-ı Enbiya (1.2.3. Ciltler)	Cevdet Paşa	Kanat	40	
Türkçe				
Yeni Milli Kıraat (Yedinci Kitap)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	35	
Güzel Yazılar (İkinci Kısım)	Süleyman Şevket Bey	Halk	50	
Türk Dili (Beşinci Kısım)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	20	
Türkçe Yeni Sarf ve Nahv Dersleri (Lise İçin)	Mithad Sadullah Bey	Tefeyyüz	50	1.Sınıfla Beraber
Tarih				
Yeni Tarih-i Umumi (Birinci Kısım) (Yeni Matbaa 340)	Ali Reşad Bey	Kanaat		Derdest Tab
Türkiye Tarihi	Köprülüzade Fuad Bey	M. Amire		Derdest Tab
Coğrafya				
Yeni Avrupa Coğrafyası (1341 Tab)	Faik Sabri Bey	Halk		
Nebatat				
Nebatat Dersleri	Seraceddin Bey	İslam	50	
Nebatat	Harune'r Reşid Bey	Kanaat	40	Derdest Tab
Malumat-ı Vataniyye				
Maluma-ı Vataniyye	Mehmed Emin Bey	M. Amire		
Hesab				
Yeni İlm-i Hesab	Mehmed İzzet	Kanaat	60	3.Sınıfla Birlikte
İlm-i Hesab	Kömürçiyen Efendi	Suhulet	50	" "
Yeni İlmi Hesab	Hasib Bey	Tefeyyüz	50	3.Sınıfla Birlikte
Hendese				
Yeni Usul Hendese (İkinci Kısım)	Hüsnu Hamid Bey	Kanaat	30	Derdest Tab
Nazari ve Amali Hendese (İkinci Cild)	Salih Zeki Bey	Tefeyyüz	35	
Fizik				
Hikmet-i Tabiyye (Birinci Cild)	Salih Zeki	Tefeyyüz	55	
Fizik Dersleri (Birinci Cild)	Salih Şevket Bey	İslam	40	
Kimya				
Kimya 8 (Üçüncü Tabı)	Nakuyiddin Bey	İslam	75	3.Sınıfla Birlikte
Kimya	Harune'r Reşid, Suzi Beyler	Kanaat	50	" "

Birinci Devre Üçüncü Sınıf

Dersin ve Ders Kitabın İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i	Fiyatı	Mülâhazat
Türkçe				
Milli Kıraat (Sekizinci Kitab)	Köprülüzade Fuad Bey	Kanaat	35	Derdest Tab
Güzel Yazılar (Üçüncü Kısım)	Süleyman Şevket Bey	Halk	60	
Kıraat Numuneleri	Halid Fahri Bey	İslam	50	Derdest Tab
Tarih				
Türkiye Tarihi	Hamid ve Muhsin Beyler	M. Amire		Derdest Tab
Coğrafya				
Türkiye Coğrafyası	Hamid Sadi Bey	M. Amire		Derdest Tab
Teşrih ve Fizyoloji				
Teşrih, Fizyoloji, Hıfzıssıhha	Hüseyin Remzi Bey	Kanaat	35	
Teşrih, Fizyoloji	Harun Elreşid	İslam	50	Derdest Tab
Arziyat				
Arziyat	Malik Bey	M. Amire	25	
Malumat-ı Vataniyye				
Malumat-ı Vataniyye	Mehmed Emin Bey	M. Amire		Derdest Tab
Hendese				
Yeni Usul Hendese (Üçüncü Kısım)	Hüsnü Hamid Bey	Kanaat	30	
Nazari ve Amali Hendese (Üçüncü Cild)	Salih Zeki Bey	Tefeyyüz	30	
Cebir				
Yeni İlmi Cebir				
Fizik	Mehmet İzzet Bey	Kanaat	55	
Hikmet-i Tabiiye (İkinci Cild)	Salih Zeki	Tefeyyüz	55	
Fizik Dersleri (İkinci Cild)	Salih Şevket Bey	İslam	30	

1- İhtar: Liselerin ikinci devresinde okutulması muktezi kitaplar Mukaddema Maarif ve lise müdüriyetlerine tamim edildiğinden bu cedvele ayrıca idhali lüzum görülmemiştir. Yalnız komisyon kararına nazaran berveçhi zir eserler de ikinci devrelerde okutulabilir.

Dersin ve Ders Kitabının İsmi	Müellifin İsmi	Merkez-i Tevzi-i Fiyatı	Mülahazat
Cebir Dersleri (9. Sınıfa Mahsus)	Salih Zeki Bey	M.Amir	
Müsellesat (10. Sınıfa Mahsus)	Salih Zeki Bey	M. Amire	
Müsellesat (10. Sınıfa Mahsus)	Hasib Bey	Tefeyyüz	
Müsellesat-ı Müsteviyye (10. Sınıfa Mahsus)	Hulusi Bey	Derdest Tab	
Hendese-i Musttaha (9. Sınıfa Mahsus)	Hasib Bey	M. Amire	

2- İkinci devredeki Arabî ve Farisi dersleri için şu eserler kabul edilmiştir:

Arabça			
(Sarf Kısmı)	Zihni Efendi		25
(Nahv Kısmı)	Zihni Efendi		25
Farisi			
İlaveli Farisi	Muallim Feyzi Efendi		25
Lisan Kitapları İngilizce			
“Royal Readers Metod Alfa” Takip Edilecektir			
Fransızca 1 Course			
Syllabaire 1 Course	Fethi Bey		20
Syllabaire 1 Course	Mazhar Bey		20
Syllabaire 1 Course	Fresco		17,5
2 Course			
Leçons Illustrees de Français 2 Cours	Breuil		
Lecture (Toutey Preparatoire)	Fethi Bey, Boillot, Mironneau		
Lecture 2 livre de lecture			
3 Course			
Lecture Primaire (Cours elementaire)	Toutey, Fethi, Bouillot, Mironneau		
2 livre de lecture			
4 Course			
Lecture Primaire (Cours Elementaire)	Toutey, Bouillot, Mironneau		
5 Course			
Lecture Primaire (Cours moyen)	Toutey, Bouillot, Mironneau		
6 Course			
Lecture Primaire	Toutey, Bouillot, Mironneau		
7 Course			
Lecture Primaire (Certificat)	Toutey		
Almanca			
Grammaire: Dussouchet et Claude Auge			

1- Cedvelde mevcut fiyatlara katiyen zam edilemez. Toptan vukubulacak siparişler için kitapçılar iş bu fiyatlardan %20 beyyie verecektir. Asıl tabiler bu cedvele tamama riayet edeceklerini taahhüd ettikleri cihetle sair bayi ve mutavassıtların buna mugayir eiddiaları mesmu olamaz.

2- Lise Müdürleri buldukları mahallerin İstanbula badiyetini nazar-ı itibara alarak yol masrafı olmak üzere cedveldeki fiyatlara azami yüzde yirmiyi geçmemek üzere münasib bir miktar zam edebilirler. İdarelerince toptan sipariş vukuunda tabelar tarafından yapılacak yüzde yirmi biaya ile fakir çocukların kitabı temin edilmelidir.

3- Eskiden matbu olup cedvele idhal edilen kitaplarda cumhuriyet ruhuyla gayri mütenasib bazı cihetler tedkik komisyonları kararıyla tadil edilmiş ve kitapçılar bu tadilatı icra edeceklerini ve tadilatsız hiçbir eser satmayacaklarını taahhüd etmişlerdir. Buna mugayir harekette bulunan her hangi tabiin kitapları fi mabad resmi cedvellere idhal edilmeyeceğinden maarif ve mekteb idarelerinin bu hususda müteyakkız bulunmaları ale'l-icab derhal vekâlete haber vermeleri meşrutdur.

4- Mektep idareleri kitabçı bulunan mahallerde onlar marifetiyle ve yukarıdaki şerait dairesinde kitab celb edebilirler Kitabçı bulunmayan yerlere "İstanbul Maarif Levazım Memurluğu" vasıtasıyla veya doğrudan İstanbul kitabçıları vasıtasıyla doğrudan doğruya mübayaatda bulunacaklardır.

5- Muallimler bir derse dair cedvelde mevcut eserlerden birini mekteb müdürleriyle bilistişare kabulde muhtardır. Ancak tam takım teşkil eden asardan bir sınıf için hangi müellifin eseri kabul edilirse diğer sınıflarda dahi o eserler okuduilacaktır. Kezalik son müfredat programlarına göre yazılmış eserler tabiatıyla şayan-ı tercihtir.

6- Talebenin elinde geçen seneden müdevver kitab-ı mevcudiyedide nazar-ı dikkate alınmalıdır. Yalnız Tarih, Malumat-ı Vataniyye, Kıraat, Sarf ve Nahv, Coğrafya gibi Milli Terbiye nokta-i nazarından mühim tadilata uğramış kitaplardan için bu cihet nazar-ı itibara alınmaz.

7- "İstanbulda Maarif Levazım Memurluğu" vasıtasıyla kitaplarını tedarik edecek olan mekteb idarelerinin sipariş ettikleri kitapların bedellerini tam olarak İstanbul Maarif Müdüriyeti vasıtasıyla İstanbul Maarif Levazım Müdürlüğüne göndermeleri lazımdır. Para irsal edilmeksizin yapılacak olan siparişler kabul edilmeyeceği gibi beyhude muhaberata meydan açmış olduklarından dolayı para göndermeksizin siparişte bulunan mekteb ve maarif idareleri mesul olacaklardır. Kitap paralarının Ziraat ve Osmanlı Bankaları vasıtasıyla telgrafla gönderilmesi muvafıktır.

8- Posta ve nakliye ücreti mekteb idarelerine aittir.

9- Posta ve nakliye ücreti kitapların teslimi esnasında tesviye olunacaktır.

10- Seneyi dersiyeye iptidasında intihab ve tedarik edilen kitaplar o sene zarfında katiyyen tebdil edilmeyecektir.

11- Bu cedvel ahkâmına harfiyen riayet zaruridir. Aksi takdirde müsebbibleri şiddetle tecziye edilecektir.

12- Cedvelin vusulü mütemennadır efendim.

27 Eylül 1340.

Maarif Vekâleti Müsteşarlığı

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000- M.S. 2004)*, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Antel, S. C. (1952). *Umumi Didaktik*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Antel, S. C. (1999). "Tanzimat Maarifi", *Tanzimat I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk: Sorunlar, Çözüm Aramaları, Uygulamalar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baysal, J. (1968). *Müteferrika'dan Birinci Meşrutiyete Kadar Osmanlı Türklerinin Bastıkları Kitaplar*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişim)*, Ankara.
- Çapa, M. (2009). "Ders Kitapları (1920-1938)", *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü: Atatürk Dönemi (1920-1938)*, C. II, Ankara, 2009, s. 685-692
- Dölen, E. (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilim", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 134-196.
- Ergun, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını.
- İskit, S. R. (2000). *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Maarif Vekâleti Müsteşarlığı (1340-1341). *Maarif Vekâleti Tarafından 1340-1341 Seneyi Dersiyesi İçün - İstanbul Vilayeti de Dâhil Olmak Üzere- Bütün İlk Mekteplerle Liselerin İptidai Kısımlarında Tedrisi Kabul Edilen Kitaplar*, 28 Eylül 1340 Tarihli Belge.
- Maarif Vekâleti Müsteşarlığı (1340-1341). *Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki Liselerde -1340-1341 Seney-i Dersiyesi Esnasında Okutulması Maarif Vekâletince Kabul Edilen Kitaplar*, 27 Eylül 1340 Tarihli Belge.
- Maarif Vekâleti (1991). *Birinci Maarif Şurası (17-29 Temmuz 1939)*, Tıpkı Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Öymen, H. R. (1977). "Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi", *Atatürk Konferansları VI 1973-1974*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, ss.163-238.
- Pingel, F. (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi (UNESCO)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1991). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.